

אמר מר זוטרא ואיתימא רב אשי: תדע, שכלים נחשבים כ"אהל" החוצץ אפילו כשהכלי הוא קטן, בשיעור שהוא פחות מטפת, שהרי פכין קטנים של חרס המוקפים צמיד פתיל, אף שהם פחות מטפח – מצילין את מה שבתוכן מקבלת טומאה באהל המת. משום שנחשבים הכלים הללו כאהל בפני עצמו החוצץ מהטומאה שבאהל.⁽³⁰⁾

ואמר רבה בר בר חנה: כי הוה אזלינן בתריה דרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא – הוה יהיב לן.⁽³¹⁾

אבל כי הוה נקיט תפילין – לא הוה יהיב לן, אלא נכנס עמהם כשהם מכוסים כדין.

אמר: הואיל ושרוניהו רבנן להכניסם – כג-ב ננטרן, אכניסם עמי וישמרונני שם מהמזיקים.⁽³²⁾

אמר רבא: כי הוה אזלינן בתריה דרב נחמן, כי הוה נקיט ספרא דאגדתא – יהיב לן.

אבל כי הוה נקיט תפילין – לא יהיב לן, אמר: הואיל ושרוניהו רבנן – ננטרן.

תנו רבנן: לא יאחזו⁽³³⁾ אדם תפילין בידו ולא יאחזו ספר תורה בזרועו, ויתפלל,⁽³⁴⁾ משום

30. ראה בחידושי הגר"ח [טומאת מת יט נא] שטומאת אהל יש לה שני הגדרות: א. האהל נחשב כאילו הוא מלא טומאה, וכאילו נגע במת. ב. כל הנמצא באהל אחד עם מת טמא אף שלא פשטה טומאה. וכנגד זה יש ב"צמיד פתיל" שתי פעולות: א. מונע מהטומאה להכנס לכלי, ומציל את מה שבתוכו ממגע. ב. גורם שלא יחשב כאהל על מה שבתוכו, כי נחשב כאהל אחר מאהל המת. ולפירוש רש"י הנ"ל ההוכחה היא מהצלתו מדיני אהל, שהרי לגבי תפילין העיקר הוא שלא יהיו יחד עם הצואה, ואינו תלוי במגע. אך לביאור הרא"ה ההוכחה היא מהצלת הכלי דהיינו של נכנסה טומאה, וראה רמב"ן [חולין עא ב].

31. המג"א [מג יד] למד מכך שהיתר להכניס תפילין הוא רק משום שהולך עמם כל היום וטעונות שמירה ולא הטריחוהו לשוב כל פעם מהשדה לביתו, ולכן כתב רבינו ירוחם [הובא בשו"ע שם ז] שאסור להכניסם לביהכ"ס שבביתו. וכן אם נמצא בשדה עם שאר ספרים שאינו צריך להם כל היום, אסור להכניסם כי יכול להניחם בביתו, ולכן נתנם לתלמידיו.

32. כך פירש רש"י, ורבינו יונה הביא י"מ שאמר שישמור אותם בעצמו, וי"ג "לא נטרח" דהיינו שלא יטריח את תלמידיו לשמרם.

33. הב"ח [צו] כתב שאם אחזן יחזור ויתפלל, אך הט"ז [סק"א] נקט שאינו מן הנמנע לכוון, אלא שאסרו חכמים לכתחילה שמא יטרד ויברך ברכה לבטלה. ורבינו יונה ותרומת הדשן [יז] כתבו שמותר לאחוז סידור בידו לצורך התפילה, כשם שמותר לאחוז לולב משום שהמצוה חביבה עליו, ורק כשאוחזן לשמירה טרוד ואסור, וכתב הט"ז שלדבריהם מותר לאחוז ס"ת בתפילתו כדי שתהא עליו יראת שמים ויראת התורה ויכוון יותר, וראה בסמוך.

34. הפמ"ג נקט שאיסור זה שייך גם באמירת ק"ש ופסוקי דזמרה, ובסמוך [הערה 37] נוכיח שדין זה שייך רק בס"ת ותפילין, אך בשאר דברים רק לדעת השו"ע [צו א] טעם האיסור משום טירדא ושייך בכל תפלה, אולם דעת הרמב"ם [תפלה ה ה] שהוא מדיני העמידה לפני המלך, ושייך רק בתפילת שמונה עשרה.

הא מתניתא שלא ישתין כשהתפילין עליו, משום דבית שמאי היא, הסוברים לעיל שאסור להכנס בתפילין לבית הכסא!

דאי בית הלל — השתא להכנס עם תפילין שמחזיק בידו אל בית הכסא קבוע שרי. בית הכסא עראי, שעתה הוא בא להשתין שם, ולא היה עד עתה בית הכסא — מיבעיא?

מקשה הגמרא על דברי רב ששת שהברייתא "בית שמאי היא": הרי שנינו בהמשך הברייתא, ביחס לחילוקים בין דיני בית הכסא עראי ובין בית הכסא קבוע:

שאינו יכול להתרכז בתפילתו כי הוא טרוד לשמרם שלא יפלו מידו ויתבזו. (35)

ולא ישתין בהן מים, ולא יישן בהן לא שינת קבע ולא שינת עראי שמא יפיח בהם בעת שינתו, שאז אינו יכול להשמר מכך. (36)

אמר שמואל: המחזיק בידו בשעת התפילה סכין, ומעות, וקערה, וכבר — הרי אלו כיוצא בהן, שאינו יכול לכוון משום שחושש שמא יפלו ויזיקו או ינזקו, ואסור לו להתפלל עד שיניחם מידו. (37)

אמר רבא אמר רב ששת: לית הלכתא כי

ורבינו יונה תמה איך מותר בשינת ארעי כשהן בראשו, והרי הוא מסיח דעת מהתפילין. וביאר שרק שחוק וקלות ראש נחשבים כהסח הדעת, אך אין צריך שתהא דעתו עליהם ממש, ולכן העומד בראה ועוסק בצרכיו אינו נחשב כמסיח דעתו, ולכן מותר בשינת ארעי שבה שוכח הבלי העולם, [וכ"כ הרשב"א בסוכה כו א, ואילו בשבת מט א כתב שאסור לישן מפני היסח דעת].

ובשאלת אריה [לט] כתב שעדיין קשה לשיטת הרמב"ם [תפילין ד יג] שגם מצטער נחשב כהסח דעת, ובישועות יעקב [מג א] כתב שאמנם הרמב"ם לא התיר שינת ארעי בתפילין, והצריך לפרוס עליהן סודר. אולם בעמק ברכה [תפילין ה] ביאר שכל סיבה שמסירה מחשבתו מראה נחשבת כהסח דעת, אך ישן נחשב במצב של יראה כי שוכח הבלי עולם. וראה פרי יצחק [ח"א ה] שהסח דעת הוא רק בשעת מצוותן, וישן אינו מקיים מצוה.

37. כך פירש רש"י, ולביאורו נמצא שטעם איסור אחיזת תפילין וס"ת שוה לאיסור אחיזת פריטים אלו, ואכן בשו"ע [צו א] הובאו כלם

35. כך פירש רש"י [כאן, וראה סוכה מא ב] ומסקנת הגמרא בסוכה [שם] שמותר להחזיק לולב, כי מתוך חביבות המצוה אינו נטרד במשאו. והוכיחו מכך הב"י והב"ח שהאיסור להחזיק שאר דברים הוא דוקא במקום הפסד, ורק בחפצי מצוה שחושש שלא יתבזו אסור אף כשאין הפסד.

אולם רבינו יונה כתב שאסור ליטול שום דבר בידו, והסיק הב"ח שג' חילוקים בדבר א. בחשש ביוזי כתבי הקדש או הפסד, חוזר ומתפלל. ב. לולב מותר לכתחילה. ג. שאר דברים המתפלל יצא בדיעבד.

36. כך פירש רש"י, ובפסקי רי"ד ובגליון הש"ס הקשו הרי בסוכה [כו א] מצינו שחשש הפחה שייך רק בשינת קבע כשהן בראשו, אך כשהן בידו חשש הוא שמא יפלו מידו, [וכן משמע בסוגיין, שעושה צרכיו כשהן בידו]. ואמנם הרא"ה ביאר שהחשש שמא יפלו, וכן גרס הגר"א בדברי רש"י. וכ"כ רש"י בסוכה [מא ב]. והרש"ש צידד שרש"י פירש כהרמב"ם [תפילין ד טו] ש"לא יישו בהם" נסוב על כשהן בראשו.

“דברים שהתרת לך כאן — אסרתי לך כאן”.

ומדייקת הגמרא: מאי לאו, כוונת התנא לומר: תפילין, שהתירו בית הלל להכנס עמם בידו אל בית הכסא קבוע, “אסרתי לך כאן” — להשתין כשהם עליו אפילו בבית הכסא שאינו קבוע.

אי אמרת בשלמא שהברייתא הזאת היא לפי בית הלל יתכן להסבירה כך:

“דברים שהתרת לך כאן”, היינו להכניס תפילין בידו לבית הכסא קבוע — “אסרתי לך כאן”, להשתין כשהוא לבוש בהם ואפילו בבית הכסא עראי.

אלא, אי אמרת כרב ששת, שברייתא זאת היא לפי בית שמאי — הא לא שרו בית שמאי ולא מירדי?

מתרצת הגמרא: כי תניא ההיא “דברים שהתרת לך כאן — אסרתי לך כאן” — לא לענין תפילין, אלא לעניני צניעות, לענין גילוי טפח וטפחיים בבית הכסא.

דתני חדא: כשהוא נפנה — מגלה לאחוריו טפח, ולפניו טפחיים.

ותניא אידך: לאחוריו טפח, ולפניו ולא כלום!

מאי לאו אידי ואידי, שתי הברייתות עוסקות באיש, ולא קשיא: כאן שמגלה לפניו טפחיים — לגדולים, שצריך לגלות יותר. ואילו כאן שאינו מגלה לפניו — לקטנים, שאינו צריך לגלות כל כך.

דוחה הגמרא: ותסברא, אי בקטנים — לאחוריו גילוי טפח למה לי?

אלא, אידי ואידי בגדולים, ולא קשיא:

הא שמגלה לפניו טפחיים — באיש, שבשעה שהוא נפנה לגדולים הוא צריך גם להטיל מים ולכן הוא צריך לגלות גם את הטפח שלפניו.

הא שאינו מגלה לפניו — באשה, שאינה צריכה לגלות מלפניה כלום, גם לא לצורך הטלת מים.

מקשה הגמרא: אי הכי, שהמשך הברייתא אינו עוסק בענין תפילין אלא בעניני צניעות, (38) תיקשי הא דקתני עלה, בהמשך הברייתא:

זהו, דבר זה, שיש לדחות את מה שאמרת “דברים שהתרת בזה אסרתי בזה” — הוא אכן קל וחומר שאין עליו תשובה.

כי בשלמא אם המשך הברייתא הוא בענין

יחד, ומסתבר שטרדא זו שייכת רק בכלים הנשברים, ואסורה בכל חלקי התפלה.

אולם הרמב”ם [תפלה ה ה] נקט את הטעם של טרדא רק על תפילין וס”ת, ואילו את שאר הפריטים הביא ללא טעם, וראה להם משנה שלדעתו אסור להחזיק כל כלי ואפילו שאינו שביר ואינו נטרד, ומשמע שהאיסור בהם הוא משום שאינו כדרך עמידה לפני המלך, ונמצא

לדבריו שמואל חידש דין נוסף שאינו כלול בברייתא, והוא אינו שייך בק”ש אלא בתפלה.

38. רש”י [ד”ה אי הכי, וד”ה אלא] פירש אם דברים שהתרת לך נסוב על “טפח וטפחיים”, ותמוה שהרי קושיית הגמרא על האוקימתא “כאן באיש כאן באשה” ובאשה אסור לגלות כלום. וביאר מהר”ם בנעט שקושיית הגמרא

הגמרא כי אכן **תיובתא** היא, שהרי לבית שמאי אין בכלל דברים המותרים בבית כסא קבוע שאפשר לאוסרם בבית כסא ארעי.

ועתה עוסקת הגמרא בביאור הברייתא: **מכל מקום קשיא** מה היתה ההוה אמינא של התנא להחמיר בארעי יותר מבקבוע, עד שהוא נדחה בקל וחומר שאין עליו תשובה, והרי **השתא בית הכסא קבוע שרי** — **בית הכסא עראי לא כל שכן** שמותר?

מבאר הגמרא: **הכי קאמר: בית הכסא קבוע**, שמוכן לעשיית גדולים ויושבים בו, **דליכא** בהטלת המים בו התזת ניצוצות של מי רגלים, ואין חשש שינתזו על רגליו וישפשם בימינו⁽³⁹⁾ — **שרי**.

אבל **בית הכסא עראי**, דהיינו מקום מזדמן שמטיל בו מי רגליים בעמידה⁽⁴⁰⁾ **דאיכא** בהטלת המים בו התזת ניצוצות על רגליו⁽⁴¹⁾ — **אפרי** משום שצריך לנגב את הניצוצות,⁽⁴²⁾ ואינו רשאי לעשות זאת

תפילין בבית הכסא, שפיר טענינן, בקל וחומר שאין עליו תשובה, שלא יתכן שנחמיר בבית הכסא ארעי יותר מבית הכסא קבוע.

אבל, אם הנושא הוא בדיני צניעות, שדברים שהתירתי באיש להתגלות אסרתי באשה — **מאי** "קל וחומר שאין עליו תשובה" לדחות את הדברים האלה?

והרי זו היא אכן ההלכה, שהרי **דרבא דמילתא** — **הכי איתא**, שבאמת לאשה יש צורך בגילוי מועט מהאיש?!

אלא לאו, בהכרח שדברי התנא בברייתא נסובים על מה שאסר להשתין עם **תפילין**, וכך אמר: מה שאמרתי "דברים שהתירתי לך בבית הכסא קבוע אסרתי לך בבית הכסא ארעי", הוא דין המופרך בקל וחומר שאין עליו תשובה.

ותיובתא דרבא אמר רב ששת, שאמר שברייתא זו "בית שמאי היא". ומסקנת

40. רש"י [ד"ה בית] לפי ביאור הב"י [ריש מג].

41. הרא"ש ביאר שבקבוע עושה צרכיו מיושב ומי רגלים כלים, ואין ניצוצות, אך בארעי משתין מעומד ויש ניצוצות, והטור [מג] לא חילק בין קבוע לארעי אלא בין מיושב למעומד, והב"ח דן אם כוונתו שמעומד היינו ארעי, או שמעומד אסור אפילו בקבוע מפני הניצוצות [וכדעת הרמב"ם תפילין ד יח], וראה ב"י [ד"ה ואהא] ובהערה הבאה.

42. תוס' [ע"א ד"ה חיישינן] הוכיחו מכאן שלא ישתין עם תפילין "אפילו בבית הכסא עראי". ותמהו הב"ח ומהרש"א הרי ארעי חמור מקבוע

לשני האוקימתות, וכוונת רש"י "בין לאוקימתא א' שלגדולים הותר רק טפח, ובין לאוקימתא ב' שלאיש מותר טפחיים".

אך הצ"ח כתב שקושיית הגמרא רק לאוקימתא ב', כי לאוקימתא א' שהחילוק בין גדולים לקטנים, הרי יש לומר קל וחומר כך: אם לקטנים מגלה לאחוריו שמא יתעורר לגדולים, ק"ו שהנדחק לגדולים יפנה לפניו שמא יתעורר לקטנים, [ועיי"ש שביאר כל השקו"ט בסוגיא].

39. ראה ב"י שרק קינוח אסור בימין, אך שפשוף מותר, ולכן חוששין לו אפילו כשאוהזין בימינו שלא כנכנס לבהכ"ס קבוע שאוהזין בימינו ומקנח בשמאלו כדלעיל.

כשהתפילין עליו. (43)

בארעי.

מקשה הגמרא: **אי הכי, אמאי נפרך דין זה בקל וחומר, ומדוע הסכים עליו התנא שאין עליו תשובה?**

ולא תיתי לה ללמוד את הלכות בית הכסא ארעי וקבוע בקל וחומר, דהיינו שיש להחמיר בבית הכסא הקבוע החמור ולהקל בבית הכסא ארעי הקל.

וכי אין עליו תשובה? והלא תשובה מעלייתא היא!

דאי אתיא לה בתורת קל וחומר, אכן אי אפשר להקל להטיל מים דוקא בקבוע החמור ולהחמיר בארעי. כי — זהו קל וחומר שיש להחמיר בקבוע, שאין עליו תשובה לומר שמצינו שהקלנו באיזה שהוא מקום בקבוע והחמרנו בארעי. (44)

מתרצת הגמרא: **הכי קאמר: כשאתה בא לדון הא מילתא של דיני בית הכסא, ארעי וקבוע, — תיתי לה דוקא בתורת טעמא, שאז יש להתיר הטלת מים כאשר תפילין בראשו דוקא בבית הכסא קבוע, משום שבו אין את החשש של התזת ניצוצות, ומחמת הטעם הזה ראוי להקל בקבוע יותר מאשר**

תנו רבנן: הרוצה ליכנס לסעודה קבע ולא יצטרך להתפנות באמצע הסעודה שגנאי הוא לו (45) — מחלך עשרה פעמים ארבע אמות,

ורבינו יונה כתב שהחשש הוא שיגיעו הניצוצות לתפילין, וביאר באפיקי מגינים שודאי אוחזן בכגד אלא שהם כלפי חוץ [והיתר השו"ע כשהן כלפי פנים], ובערוך השלחן כתב שהחשש שמא יגע בתפילין ביד ששפשף בה [והאיסור בכגדו הוא כשתופסן מגולין עם כגד חוצץ, והיתר השו"ע הוא כשאוחזו כגד והן בתוכו, שנוגע רק בכגד.

כי יש בו ניצוצות, והעלהו מכך שבידו אין חילוק בין ביכ"ס ארעי לקבוע אלא בין מעומד למיושב, וכיון שבהכ"ס קבוע חמור יותר, ק"ו שאסור בו מעומד, וכן פסק הרמ"א [מג א].

ופמ"ג [משב"ז א] כתב שגם לדבריהם יש נפקא מינה במיושב בין ארעי לקבוע, כי אף שמותר לאחזן בידו בלי כגד, בקבוע אוחזן בימינו שמא יפנה ויקנח, אך בארעי מיושב אוחזן בשמאלו כי אין ניצוצות, ולא חוששין שיפנה. אולם דעת רבינו יונה שבקבוע צריך לאחזן בימינו ובכגדו, ומשמע שבארעי אפילו מיושב, יכול לאחזן בידו אפילו בלי כגד.

44. הפני יהושע ביאר שאילו למדו מק"ו נמצא שבארעי אסור לאחזן בידו אפילו מיושב ובקבוע מותר אפילו מעומד, אך אם האיסור משום "טעמא" שחוששין שיקנח ניצוצות נמצא שאינו תלוי בארעי וקבוע אלא האיסור רק במשתין מעומד ולא במיושב.

43. הט"ז [מג ד] נקט שהאיסור לשפשף הוא גם כשהם בכגדו, כי הוא ביוזי התפילין, [ולכן ביאר שהשו"ע בסעיף ד התיר להשתין בעראי רק כשהם מכוסים בכגדו ואינם קשורין ואינו יכול לשפשף כי יפלן]. אך המג"א [שם ח] נקט שהאיסור מחשש שמא יפלו מידו בעת השפשוף [ולכן ביאר להפך שהיתר השו"ע הוא דוקא כשקשורים בכגדו ולא יפלן].

45. כך פירש רש"י, והרמב"ם [דעות ד ב] נקט שההילוך מועיל לחמם גופו, והוא מבריא את הגוף לעבודת ה'. והריטב"א הביא שאמרו בשבת [מא א] שהאוכל כשהוא נצרך לנקביו דומה לתנור שהסיקוהו על גבי אפרו, ונמצא

או(46) ארבע פעמים עשר אמות, ויפנה, ואחר כך נכנס לסעודה.

אמר רבי יצחק: הנכנס לסעודת קבע, (47) ויש לחשוש שמא ישתכר ויתגנה בתפילין שבראשו — חולץ תפיליו ויכול להשאירן בחוץ, ואחר כך נכנס.

ופליגא דרבי חייא, דאמר רבי חייא: מניחן לתפילין סמוך לו על שלחנו. וכן הדור לו לנהוג כן, כדי שיוכל להניחם עם סיום סעודתו ולא יצטרך לילך למקום שחלץ את תפיליו. (48)

ועד אימת יושב בסעודה בלי תפילין?

אמר רב נחמן בר יצחק: עד זמן ברכה אחרונה על המזון, והיינו, שמניחם עוד לפני ברכת המזון. (49)

תני חדא: צורר אדם תפיליו יחד עם מעותיו — באפרקמותו, שהוא הסודר שנוהג לשים על ראשו וכתפיו, ושני צידיו של הסודר תלויים לו לשני צידי ראשו, ויכול לצור בהם תפילין ומעות יחד. אך כיון אינו דרך כבוד לצוררם יחד עושה בו שני קשרים — האחד לתפיליו והשני למעותיו. (50)

ותניא אידך: לא יצור אותם יחד!

לא קשיא:

הא ששנינו "לא יצור" את המעות עם התפילין יחד — הוא באופן דאזמניה, שהקצה את הסודר לתפילין, ושוב אי אפשר להשתמש בו לצורך מעות.

הא ששנינו "צורר אדם תפיליו ומעותיו" יחד

שההילוך הוא דרך רפואה, ובשפתי חכמים כתב שרש"י חילק בין מי שכבר נצרך לנקביו, למי שבא לאכול וצריך לעורר עצמו. וראה מג"א [קנז ג] שהביא טעם נוסף מהזוהר.

46. בשבת [פב א] הגירסא "ואמרי לה" ופירש רש"י "ד פעמים של י" והיינו שהלוח וחזור נחשב כפעם אחת. אולם כאן כתב הרא"ה שלא נחלקו ושיעור אחד הוא, [וכן משמע מתיבת "או"].

47. בשו"ע [מ ח] למד מלשונו של רבי יצחק שהנכנס לסעודת ארעי אינו צריך לחלוץ, ובספר שלחן שלמה צידד דהיינו דוקא למי שמניחן כל היום, אך המניח רק בשעת ק"ש ותפילה יחלוץ גם לסעודת ארעי. וראה מאירי שאסר לאכול בהן אפילו אכילת ארעי.

48. כך פירש רש"י, והרש"ש פירש שרבי חייא אינו חושש לשכרות, וסבר שמניחן על

ראשו כשהוא סועד על שולחנו, ולביאורו נמצא שסיום הגמרא "עד זמן ברכה" נסוב רק לדעת רבי יצחק.

49. הרמב"ם [תפילין ד טז] נקט שמניחן אחר שנטל מים אחרונים, וביאר הבה"ל [מ ד"ה הנכנס] שטעמו כדי שלא ילבשם בידים מזוהמות. אך להלכה כתב שצריך להניח קודם נטילת מים אחרונים, כיון שהשו"ע פסק [קעט] שאסור להפסיק אחר מים אחרונים אפילו בדיבור. וראה שם שדן אם חייב לחזור ולברך מפני האיסור לאכול עם תפילין, כמו שחייב לברך כשחולצין להכנס בבהכ"ס [כה יב].

50. כך משמע מדברי רש"י [ד"ה עם], אולם רבינו יונה [בסמוך ד"ה מבליעו] פירש בשם רב האי גאון שהוא הבגד התחתון שלובשו תחת חלוקו, והיו עושים בו כיסים סביב הצואר, [וראה כד ב הערה 47].

— הוא באופן דלא אומניה.⁽⁵¹⁾

דאמר רב חסדא: האי סודרא דתפילין דאומניה למיצר ביה תפילין, אם צר ביה תפילין — שוב אסור למיצר ביה פשיטי מעות. אבל אם אומניה ולא צר ביה, או צר ביה ולא אומניה — שרי למיצר ביה זוזי.

ולאביי, דאמר "הזמנה — מילתא היא", הרי: אם אומניה לתפילין — אף על גב דלא צר ביה אסור להשתמש בו לצורך חולין.

ואם אירע שצר ביה, אז רק אי אומניה — אסור, אבל אי לא אומניה — לא נאסר לצור בו מעות, אפילו שכבר צר בו תפילין.

בעא מיניה רב יוסף בריה דרב נחוניא מרב יהודה: מהו שיניח אדם תפיליו תחת מראשותיו כשהוא ישן בלילה?⁽⁵²⁾

תחת מרגלותיו לא קא מיבעיא לי שאסור — לפי שנוהג בהן מנהג בזיון.

כי קא מיבעיא לי — תחת מראשותיו, מאי?

אמר ליה, הכי אמר שמואל: מותר,⁽⁵³⁾ ואפילו כאשר אשתו עמו במטה ויתכן שישמש מטתו.⁽⁵⁴⁾

מיתבי: לא יניח אדם תפיליו תחת מרגלותיו מפני שנוהג בהם דרך בזיון. אבל מניחן תחת מראשותיו.

ואם היתה אשתו עמו — אסור.

ואם היה מקום שגבוה שלשה טפחים למעלה מראשותיו, או נמוך מתחת למראשותיו שלשה טפחים — מותר להניח שם תפיליו אפילו אשתו עמו.

תויבתא דשמואל, תויבתא.

אמר רבא: אף על גב דתניא תויבתא דשמואל — הלכתא כוותיה.

והמג"א [מ ד] דקדק כך ממה שאמרו בסמוך "כל לנטרינהו טפי עדיף", ודחה הפמ"ג שהגמרא הוצרכה לטעם זה באופן שאשתו עמו, אך כשאינה עמו יתכן שמותר אף שלא לצורך שמירתן.

53. כתב הריטב"א ששמואל חידש שכדי לשמרון מותר להניחן בכלי תוך כלי אפילו תחת מראשותיו שהוא חמור משאר הבית, כיון ששם הם משומרים ביותר. [ולא משום שלמרגלותיו הוא דרך בזיון אפילו בשני כיוונים].

54. כך פירש הריטב"א. וביאר הט"ז [מ ג] שחוששין שמא ישכח וישמש. וכן ביאר המהרש"א בדעת תוס' [כד א ד"ה והא] ששמואל התיר כשאשתו עמו רק בכלי בתוך

51. בדברי רש"י [ד"ה עם] מבואר כי אף שלא אומניה אינו צוררם יחד בקשר אחד, וכמבואר בפנים. וביאר במשנה ברורה [מב כו] שאע"פ שהסודר לא התקדש, וכשאינן בו תפילין יכול לצור בו מעות, מכל מקום לא יצורם יחד כי אינו דרך כבוד לתפילין. ובבה"ל [ד"ה שרי] הוסיף שהגמרא לא חילקה בכך גופא בין הברייתות, שלא יצור בקשר אחד אלא בשנים, כי משמעות "לא יצור" היא איסור, ואילו זה אינו איסור אלא מעלה לתפילין.

52. כך ביאר רש"י, וכוונתו לפרש שההיתר רק בלילה שצריכין שימור מגנבים ועכברים, אך ביום אסור אפילו תחת מראשותיו ואפילו אין אשתו עמו, משום בזיון התפילין, וכן כתב הרמב"ם [תפילין כד ד] "מותר כדי לשמרן".

מאי טעמא? (55)

ראשו. (3)

כד-א כל דבר שהוא עושה כדי לנטורינהו מגנבים ועכברים — טפוי (1) עדיף להם מבזיונם, כיון שהוא מוזהר על שמירתן. (2)

והיבא מנח להו?

אמר רבי ירמיה: בין כר לכסת — שלא כנגד

מקשה הגמרא: למה אסר רבי ירמיה להניחם כנגד ראשו, והא תני רבי חייא: מניחן בכובע, בכיס של התפילין, ומניח את הכיס תחת מראשותיו! ובהכרח דהיינו אפילו כנגד ראשו, ששם צריך שיהיה התפילין בכלי בתוך כלי, אך שלא כנגדו אינו צריך להניחם בכובע. (4)

כלי, [ולהלן נברר אם הכר מצטרף לכיסוי שני]. וכן דקדק הראש יוסף מלשון הרמב"ם [ד כד "עמו במטה", וכ"כ פמ"ג משב"ז מ ד]. אולם הב"י נקט שאם אינו רוצה לשמש אינו נחשב כ"אשתו עמו", וכן ביאר הפני יהושע בדברי שמואל, שעוסק באינו רוצה לשמש, ובאמת אינו מצריך כלי בתוך כלי.

55. רבינו יונה ביאר שאין דרך האמוראים לחלוק על ברייתא, אלא בדבר שהוא בדקדוק המצוות כגון זה שהוא משום שמירה. והפני יהושע ביאר ששמואל סמך על הברייתא לעיל שמפני העכברים שבו ותקנו שיכניס תפיליו בידו לבהכ"ס אף שיש בכך בזיון, ולמד שהוא הדין להניח תחת מראשותיו לשמירה אפילו כשאשתו עמו.

1. מדברי רש"י [ד"ה כל] משמע שתיבת "טפוי" נסובה על ה"עדיף", וכך ביארנו בפנים. אולם מדברי הריטב"א [סוף כג ב] מבואר שנסובה על "לנטורינהו", כי היא הסיבה שהתיר שמואל אפילו תחת מראשותיו [וכן לא למרגלותיו], כי "שם הם משומרים ביותר".

2. כך הוסיף רש"י [שם], ויתכן שבא ליישב מה שהקשנו לעיל [יח א הערה 16] על דעת הרמב"ם [ס"ת י יא] שההשומר על ס"ת ומתיירא מליסטים לא ירכב עליו בכדי להצילו.

ולכאורה "נטירתן עדיפי להו מבזיונן", ובהכרח שטעם זה שייך רק בתפילין שמוזהר על שמירתן.

3. רבינו יונה ביאר שיש בדין זה ג' חילוקים. א. כנגד ראשו גם כשאין אשתו עמו אסור, ואפילו כלי בתוך כלי. ב. שלא כנגדו ואשתו עמו צריך כלי בתוך כלי. ג. שלא כנגדו ואין אשתו עמו, די בכיסוי הכר. והב"י דן בדעת הרמב"ם באופן זה, והב"ח דקדק מהגמרא שגם באופן זה צריך כלי בתוך כלי, ומג"א [מ ג] דחאו, ואכמ"ל.

עוד כתב רבינו יונה שכליין עם כיסוי הכר נחשבים כשני כיסויים, וכן למד המג"א [מ ד] מתוס' [ד"ה והא, מובא בהערה הבאה]. אך הרמב"ם [תפילין ד כד] נקט שצריך כלי בתוך כלי חוץ מהכר. [וראה בה"ל מ ד"ה ואם].

4. כך ביארו תוס' רבינו יונה והריטב"א. והט"ז [מ ג] תמה אם כן למה נצרך הכובע למסקנא שאינו נגד ראשו. ולכן ביאר שהקושיא לרבי ירמיה שלא הזכיר כובע והיינו שאם אין אשתו עמו מניח את התפילין עצמם "בין כר לכסת" שלא כנגד ראשו, ומשמע שכנגד ראשו אסור אף בשני כיסויין, ואילו רבי חייא מתיר כנגדו בשני כיסויין.

והקשו תוס' למה לא תירצו שרבי חייא דיבר במי שאשתו עמו, שגם שלא כנגד ראשו צריך